

ABE

JOHANN MAST

ABE

De biografie

Noordboek

OVER ■ ■ LEVEN

Over Leven is een reeks biografieën van
Uitgeverij Noordboek en het Biografie Instituut.
De reeks staat onder auspiciën van Hans Renders.

© 2019 Johann Mast en Uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp Gert Jan Slagter
Boekverzorging www.intertext.be
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
Foto omslag archief Leeuwarder Courant

ISBN 978 90 5615 554 4
NUR 491

Dit boek is een herziene editie van *Abe – Het levensverhaal van Nederlands eerste grote sportidool* dat in 2007 verscheen bij Uitgeverij Tirion, Baarn.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van de in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Uitgeverij Noordboek.

Noordboek is onderdeel van
20 Leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl
www.biografieinstituut.nl

INHOUD

	Inleiding	7
1	Een rood nest	11
2	Een tien voor gymnastiek	27
3	Een streepje voor	51
4	Een geval met een remcomplex	73
5	Bereid en gereed	99
6	Ja is ja en nee is nee	121
7	Te oud, te dik, te dominant	163
8	Een Fries in Twente	179
9	Een oranje gekleurde herfst	201
10	Veertig jaar en toch een boy	223
11	Nog twee rontsjes	239
12	Angstige dagen	259
13	Abe weer thuis	275
	Nawoord en dankbetuiging	289

Bijlagen

Sprekend Abe	293
Anderen over Abe	305
Abe vertelt over zijn luchtdoop	311
Abe in cijfers	315
Literatuurlijst	327

INLEIDING

Woensdag 4 september 1985 was een dag voor mensen die niet in toeval geloven. Voor de eerste keer speelde het Nederlands elftal een interland in het stadion van sc Heerenveen en uitgerekend twee dagen eerder was de grootste speler uit de geschiedenis van die club overleden. De naam van de man die in 47 interlands 33 doelpunten had gemaakt, lag die avond in het gemeentelijk sportpark op ieders lippen: Abe Lenstra.

Op de plek waar hij Heerenveen tussen 1942 en 1951 naar negen achterenvolgende noordelijke kampioenschappen had geleid, zou de overledene eregast zijn geweest bij de vriendschappelijke wedstrijd tussen Nederland en Bulgarije. Een kort interview in het programmaboekje was op de valreep vervangen door een in memoriam. Voor de aftrap hielden de dertienduizend aanwezigen een minuut stilte voor de man die met een uiterst kritisch oog zou hebben gekeken naar de verrichtingen van de jonge Ruud Gullit, Marco van Basten en Frank Rijkaard. Vanuit de radiokamer, zijn vaste stek bij de thuiswedstrijden van Heerenveen, zou hij overal op hebben gemopperd: op de scheidsrechter, op het spel, op de gebrekkige technische vaardigheden van de spelers, zelfs van deze internationals. Na afloop, in de kleine bestuurskamer, zou het van hetzelfde laken een pak zijn geweest. Waarschijnlijk.

‘Het was een interland met een zwarte rand, die iedereen beschouwde als het afscheid van Abe.’ Riemer van der Velde, in 1985 en nog vele jaren daarna de voorzitter van sc Heerenveen, zegt het bijna plechtig. Dat kan ook haast niet anders, want Van der Velde is de bedenker van de slogan ‘niemand is groter dan de club, behalve Abe’. Het is jaren na Abe Lenstra’s overlijden nog altijd het clubmotto.

De crematie in Goutum trok belangstellenden uit het hele land. Natuurlijk uit Heerenveen, waar Abe Lenstra de eerste 34 jaren van zijn leven had doorgebracht en, inmiddels door een serie hersenbloedingen aan een rolstoel gebonden, ook de laatste zeven. En natuurlijk uit Enschede, waar hij tussen 1955 en 1971 had gewoond.

De kist met het lichaam van de overledene was toegedekt met de Friese vlag, een van de vlaggen die normaal bij de thuiswedstrijden van Heerenveen in top hingen. ‘Daarmee de kring sluitende, daarmee de verbondenheid symboliserende en de herinnering aan ús Abe brandend houdende,’ zei Anne van der Werf, de oud-voorzitter van de afdeling Friesland van de KNVB en de enige spreker tijdens de plechtigheid. Van der Werf noemde Abe Lenstra een Friese én Nederlandse held: ‘Wij Friezen vonden in hem een man die onze provincie boven de middelmaat deed uitstijgen. *Us Abe* werd van een provinciaal tot een nationaal symbool. *Us Abe* werd *Onze Abe*.’

In maart 1986 werd het gemeentelijk sportpark omgedoopt in het Abe Lenstra Stadion. Heerenveen had de Nederlandse primeur een voetbalstadion te vernoemen naar een (voormalige) speler. In augustus 1994 betrok de club een gloednieuw stadion. De naam bleef hetzelfde. Bij de openingsplechtigheid werd een standbeeld van Abe Lenstra onthuld. Het bronzen beeld, gemaakt door beeldhouwer Frans Ram, toonde de vedette zoals hij was: Abe, bezig aan een van zijn dribbels, de bal geroutineerd met buitenkantje rechts voortduwend, zijn karakteristieke zwarte haarlok dansend voor de ogen, de blik gericht op een denkbeeldige plaats op het veld, de linkerarm naar voren, de rechterarm naar achteren, een paar stevige benen onder het frêle lichaam – het wat rondere buikje kwam pas in latere jaren – en vilten beenbeschermers, voor én achter.

In september 1995 werd in het voetbalstadion een theatervoorstelling opgevoerd die geheel was gewijd aan gebeurtenissen uit het leven van de naamgever ervan. In december 1999 werd Abe Lenstra door een jury onder leiding van Johan Crujff als linksbinnen gekozen in het Oranje van de Eeuw, postuum. Het gaf hem de erkenning beschouwd te worden als een van de elf beste Nederlandse voetballers van de twintigste eeuw.

Op zijn minst, want volgens sommigen was Abe Lenstra beter dan Johan Crujff. In tegenstelling tot Crujff, zo menen zij, beheerste Lenstra alle onderdelen van het spel: hij kon met beide benen daverend hard schieten en hij kon geweldig koppen. In koele cijfers uitgedrukt was de eerste Friese international zonder meer een grote. Hij maakte in 26 seizoenen voor Heerenveen, Sportclub Enschede en Enschedese Boys 651 doel-

punten in 677 competitie- en bekerwedstrijden. Met zijn 33 interlandgoals erbij staat Abe Lenstra op een totaal van 684 treffers in 724 officiële duels – een gemiddelde van 0,94 doelpunt per wedstrijd. Ter vergelijking: Pelé scoorde 765 keer in 827 officiële wedstrijden (0,93) en Johan Crujff kwam tot 400 doelpunten in 709 officiële wedstrijden (0,56). In het seizoen 1946-1947 trof Abe Lenstra in 29 competitiewedstrijden liefst 48 keer doel, een nationaal record. En dan maakte de Fries ook nog enkele honderden doelpunten in oefenduels met zijn clubs, in jeugdwedstrijden, in selectiewedstrijden voor bondselftallen en Zwaluwenteams, in gastoptredens met amateurclubs en in diverse wedstrijden met de oud-internationals, een latere liefhebberij, zoals hij het zelf noemde.

Abe Lenstra voetbalde tussen zijn derde en zijn zesenvijftigste. Altijd voor zijn plezier en ook nog negen seizoenen voor wat centen. Hij was de voetballer met de langste interlandcarrière (1940-1959) van Nederland, die niettemin tal van interlands miste, bijvoorbeeld vanwege conflicten met de samenstellers van het nationale elftal.

Hij werd beschouwd als een stugge, een ondoorgrondelijke, een aparte. *Ze doen maar*, dacht Abe vaak, want zijn leven draaide niet enkel om voetbal. Zijn gezin kwam op de eerste plaats, als natuurmens trok hij er vaak op uit en hij had een aangeboren talent voor meerdere sporten, waaronder atletiek, zeilen, dammen en biljarten.

Deze unieke figuur in de geschiedenis van het Nederlandse voetbal werd gedurende twee decennia op handen gedragen door het volk. Het maakte dat Abe Lenstra na de Tweede Wereldoorlog uitgroeide tot het eerste grote nationale sportidool.

Over hem schreef Nico Scheepmaker op 3 september 1985: ‘Een legende is gestorven, zover een legende ooit kan sterven. Hij was een levende legende, nu is hij een dode legende, maar de legende blijft, zolang althans nog mensen op aarde leven die Abe met eigen ogen hebben zien voetballen.’

HOOFDSTUK 1

Een rood nest

Op 9 januari 1919 trokken Mindert Lenstra en Janke Suierveld als pasgetrouwd stel in bij de ouders van Janke die een arbeidershuisje bewoonden aan de Badweg in Heerenveen. Het was een koude donderdag en een groot feest hadden ze niet achter de rug. De twintigjarige Janke was zes maanden zwanger. Zij en de bijna vier jaar oudere Mindert moesten trouwen. Het was een korte, sobere plechtigheid geworden op het gemeentehuis in Oudeschoot. Daarna was het gezelschap teruggekeerd naar het kleine huisje dat in een doodlopende straat stond en deel uitmaakte van vier krappe huurwoningen onder een gemeenschappelijk dak.

Mindert Jans Lenstra was op 7 september 1894 geboren in Ter Idzard in de Zuid-Friese gemeente Weststellingwerf. Hij was de enige zoon in een arbeidersgezin met zes meisjes. Zijn heit Jan Minderts Lenstra, in 1866 in het naburige Steggerda ter wereld gekomen, was na zijn huwelijk met Hendrikje Abeles Posma in augustus 1890 arbeider geworden in haar geboortedorp Ter Idzard. Op 17 mei 1902 verhuisden de Lenstra's naar Heerenveen waar Jan Minderts turfhandelaar werd en uiteindelijk een handeltje stichtte in witzand. Dat bestierde hij vanuit de Van Cuyckstraat.

In dezelfde buurt groeide een meisje op dat naar de naam Janke lusterde. Janke Abes Suierveld was op 22 april 1898 geboren in Jirnsum en was ook in het begin van de twintigste eeuw samen met haar vader Abe Wytzes en moeder Gepke naar Heerenveen verhuisd. Janke had een dertien jaar oudere zus, Dirkje. Heit Abe Suierveld was in Jirnsum boerenarbeider, maar vond aan de Badweg in Heerenveen een betere betrekking bij de molen van houthandelaar Siebenga.

Abe Suierveld werkte daar nog steeds op de dag dat zijn dochter met Mindert Lenstra trouwde. Mindert had na zijn periode als dienstplichtig soldaat werk gevonden als magazijnbediende. Hoewel hij en Janke en haar ouders het niet breed hadden, leden de vier geen armoede. En toen op 28 april 1919 een flinke jongen ter wereld kwam en er ineens vijf maanden moesten worden gevoed, kwam ook de baby niets tekort. Mindert en Janke vernoemden hun zoon naar de heit van Mindert: Jan.

Ruim anderhalf jaar na de geboorte van Jan kregen de Lenstra's gezinsuitbreiding. Op 27 november 1920 lag er op de Badweg 795 opnieuw een flinke zoon in de wieg. De jongen woog bij zijn geboorte tien pond en twee ons. Hij had een paar heldere bruine ogen en droeg meteen zo'n weelderige bos zwart krullend haar dat turfschipper Mulder en zijn vrouw, de burens van nummer 797, bij hun eerste bezoek veronderstelden dat de kleine Jan een zusje had gekregen.

Mindert en Janke Lenstra gaven hun tweede zoon de naam van Jankes vader: Abe. Die naam ging in de familie zeker terug tot 1500. In dat jaar was Abe Lenstra's voorvader Abe Hania met een dame van adellijke afkomst getrouwd. Het echtpaar had zich gevestigd op Hania-state, een boerderij tussen Jirnsum en Grou.

De pasgeborene had volgens zijn stamboom dus een beetje blauw bloed. Het verleidde de journalist Vleer van de *Friese Koerier* jaren later, Abe was inmiddels allang beroemd, tot het maken van het volgende gedicht:

Abe één was verliefd en nam een jonkvrouw bij de hand,
 Abe de tweede was een brave boer in 't Friese land.
 Abe drie maakte klompen uit eik, iep en berk,
 Abe vier was kuiper van zijn werk.
 Abe vijf liep met kruidenierswaren langs de streek,
 Abe de zesde was een kleermaker in Sneek.
 Abe zeven heette Suierveld bij de burgerlijke stand,
 Abe de achtste werd de afgod van voetballend Nederland!

De nazaat van Abe Hania in de veertiende generatie werd geboren in een omgeving die niet verder van diens adellijke stand had kunnen afstaan. Juist in Schoterland en haar buurgemeente Opsterland had het socialisme aan het einde van de negentiende eeuw wortel geschoten onder het arbeidersvolk, vooral onder de straatarme veenarbeiders. Zowel Jan Minderts Lenstra als Abe Wytzes Suierveld was een volgeling van Ferdinand

Domela Nieuwenhuis geworden. ‘*Us Ferlosser*’, zoals de Friese veenarbeiders Domela Nieuwenhuis noemden, was door het kiesdistrict Schoterland in 1888 als eerste socialist ooit in de Tweede Kamer gekozen.

Mindert Lenstra was in de voetsporen van zijn heit en schoonvader getreden. Abe en zijn broer Jan groeiden op in een niet-kerkelijke omgeving – ze kwamen volgens Jan Lenstra alleen in de kerk ‘als er wat te halen viel’ – en hun heit was antimilitarist en geheelonthouder. Elk jaar hing bij de Lenstra’s op de Dag van de Arbeid de rode vlag uit, zoals bij nagenoeg elk huis aan de Badweg.

De familiebanden waren hecht. Zowel de moeder van Janke als die van Mindert ontfermde zich regelmatig over de twee kleine jongens, van wie vooral Jan zich ontwikkelde tot een sterke knaap en een behoorlijke druktemaker. Abe was kleiner en tengerder van postuur en hij was rustiger en bedeesder van aard. Wel had hij als driejarige peuter al een paar opvallend stevige benen die contrasteerden met de rest van zijn lichaam. Die benen schopten zo gauw hij kon lopen tegen alles aan wat rond was.

De eerste voetballen waar Abe en Jan op klompen tegenaan schopten, waren propfen papier die grootmoeder Gepke Suierveld in elkaar draaide. Nog jaren nadien herinnerde hun destijds negentienjarige buurmeisje Rika Mulder zich precies wat Abe riep toen hij een jaar of vier oud was en in de steeg tussen de twee huisjes aan het voetballen was: ‘*Beppe, beppe, de bal leit yn ’e dakgoot.*’

En dan draafde beppe Gepke weer op om de papieren bal met de ragebol uit de dakgoot te halen.

De liefde voor het voetbalspel werd de twee jongens van Mindert en Janke Lenstra niet met de paplepel ingegoten. Mindert ging liever naar de paardenrennen, een sport waarvoor hij zeker in latere jaren het hele land afreisde. Een voetbal had hij nog nooit zien rollen, maar hij was niet de

Abe Lenstra, 1921
(Collectie Jan Kuipers)

enige in de omgeving. Tot omstreeks 1916 had het gros van de Friezen voornamelijk belangstelling voor sporten als kaatsen en hardrijden op de schaats. LAC Frisia uit Leeuwarden, opgericht in 1883, stond lange tijd alleen in het ‘balsjotten’. Weliswaar was het voetbal in het begin van de jaren twintig hard op weg zich ook in de drie noordelijke provincies tot een volksgebeuren te ontwikkelen, in de praktijk was dat nog niet altijd te merken. Jongens die op straat en op pleintjes met een bal in de weer waren, raakten hun speeltuig niet zelden kwijt aan barse veldwachters en kregen een reprimande op de koop toe. In clubverband was voetbal nog altijd een elitesport die door heren van stand bij clubs van stand werd beoefend. Langzamerhand begon de sport zich dan wel van dat imago te ontdoen, in het noorden gebeurde dat later dan elders in het land. De regio had sinds het seizoen 1916-1917 een eigen eerste klasse en deed vanaf dat moment pas mee om het kampioenschap van Nederland, terwijl verenigingen uit het westen en het oosten al sinds 1897 met elkaar om de landstitel streden. Het zuiden was in 1913 gevolgd.

De voetbalclub v.v. Heerenveen was in het geboortjaar van Abe opgericht – aanvankelijk genaamd Athleta en ook nog even Spartaan geheten – maar dat was langs Mindert Lenstra heen gegaan. Pas toen hij zijn jongste zoon de proppen papier met onvermoede precisie en kracht door de kamer en door de steeg zag schoppen, wilde heit Lenstra zijn bezigheden wel eens neerleggen om het merkwaardige spel in zich op te nemen.

Nog duurde het een poos voordat Mindert tot het besef kwam dat Abe, en ook Jan, misschien talent had. Toen zijn zus Jeltje en haar man Ruurd Bergsma op een zondag in 1924 op visite kwamen en zagen hoe Abe en Jan met hun papieren bal in de weer waren, wilde ome Ruurd met zijn zwager wedden dat er toekomstige voetballers in de jongens scholen. Wedden deed Mindert niet, maar Ruurd wilde bewijzen dat hij het goed zag. Hij viste een tennisballetje uit zijn zak en gooide het naar Abe. Die reageerde intuïtief, kreeg het balletje vol op zijn kousenvoet en schoot per ongeluk een van zijn moeders drie Delftsblauwe vazen van de kast. De kostbare vaas, Jankes trots, viel met een daverende knal op de grond en spatte uiteen. Bijna had Abe, die zo snel hij kon achter het balletje was aangerend, de vaas nog opgevangen. Huilend rende hij naar buiten, bang als hij was voor moeders woede. ‘Maar ja,’ zou Janke een kleine veertig jaar later in een documentaire over haar inmiddels beroemde jongste zoon toegeven, ‘wat moest ik er van zeggen? Hij was vrijgegeven hè?’

Dit moment, zo vertelde Abe later, was ondanks de schrik en de schaamte het begin van het plezier dat hij de rest van zijn leven in de sport zou houden. Met dank aan ome Ruurd uit Grou.

Niet veel later verhuisden de Lenstra's naar een grotere woning in het dorp. Janke ouders bleven achter in het kleine huisje aan de Badweg. De toewijzing van huurwoningen ging op basis van inkomen. Mindert had omstreeks 1924 een betrekking gevonden als handelsreiziger in cichorei, een goedkoper alternatief voor koffie. Hij reisde met de trein het land door en ging bij winkels langs om bestellingen op te nemen. Hij maakte lange dagen en was soms een week van huis, maar de zaken gingen daardoor al snel zo goed dat het gezin zich een duurder huurwoning kon veroorloven. In januari 1925 betrokken de Lenstra's een vrijwel nieuw huis in de Compagnonsstraat.

De buurtgenoten van de Badweg waren slecht te spreken over het vertrek van de Lenstra's. De Compagnonsstraat lag maar enkele tientallen meters verderop en viel ook binnen de grens van de toenmalige gemeente Schoterland. De mensen die er woonden, waren van een ander slag: politieagenten, ambtenaren van de belasting en een buurman van de Lenstra's was directeur van de ambachtsschool. Veel socialisten woonden er niet. Over het algemeen waren de bewoners gereformeerd.

De burens van de Badweg vonden dat Mindert zijn afkomst verloochende. Nu hij handelsreiziger was, hing hij op de Dag van de Arbeid de vlag niet meer uit. Hij wilde niet dat klanten hem met een politieke stroming associeerden, een stroming die in de jaren twintig niet onomstreden was: Nederland was nog niet vergeten dat SDAP-voorman Pieter Jelles Troelstra in 1918 in de Tweede Kamer het volk vergeefs tot een socialistische revolutie had trachten te bewegen.

Binnen de muren van de Compagnonsstraat 699 was Mindert onverminderd fel in de leer en Janke niet minder. De Lenstra's lazen, naast het drie keer in de week in Heerenveen verschijnende *Nieuwsblad van Friesland* (Hepkema's Courant in de volksmond), het socialistische dagblad *Het Volk*. Ze luisterden uitsluitend naar de radio-uitzendingen van de VARA. Jan en Abe zaten vanaf 1928 elke zondagochtend aan het toestel gekluisterd voor de hoorspelserie *De avonturen van Oome Keesje*. Janke beschouwde het als haar plicht om zoveel mogelijk tijd te steken in haar functie als tweede voorzitter van de Vrouwenbond van de SDAP.

Meer concessies dan het voor de buitenwereld niet te koop lopen met zijn politieke overtuiging deed Mindert niet. Wat de buurt van hem dacht, interesseerde hem niet. De kleine en energieke man had een sterke persoonlijkheid. Hij was iemand die de lakens uitdeelde, liet niet over zich heen lopen en kende geen autoriteitsvrees. Mindert was een gewiekst prater en vlot in de omgang, zeker toen hij zijn nieuwe baan in de

Abe (links) met broer Jan op het ijs, circa 1929. (Collectie Jan Kuipers)

vingers had. Hij kon ook ‘kort voor de kop’ zijn: als hij kwaad was, ontplofte hij en dan werd er stevig gevloekt. Lang duurde die boosheid meestal niet; zodra hij zich omdraaide, was hij het weer vergeten.

Zijn vrouw was zijn tegenpool. Janke maakte zich wel degelijk druk om wat anderen van haar en haar gezin dachten. Als ze boos was, kon ze wel een week blijven mokken. Ze was, althans voor buitenstaanders, een wat stijve en afstandelijke vrouw, soms op het stugge af. Ze had een statiger, meer ingetogen karakter dan Mindert en anders dan hij hield ze niet van drukte. Haar twee zoons kwamen dikwijls thuis met kapotte klompen en daar kon Janke boos om worden. Gelukkig voor Jan en Abe was beppe Gepke altijd in de buurt om de boel te sussen. De jongens konden geen kwaad doen bij hun grootmoeder die in maart 1928, twee maanden na het overlijden van haar man Abe, bij haar dochter en schoonzoon introk.

De papieren ballen die beppe Gepke voor de jongens in elkaar knutselde, had ze inmiddels vervangen door een tennisballetje. Sinds Abe en Jan in de Compagnonsstraat woonden, ging er geen dag voorbij of ze voetballen samen. Ze kopten de bal naar elkaar toe zonder dat het ding de grond mocht raken. Dagelijks voetballen ze op klompen in de achtertuin. Het plezier nam alleen maar toe, nu ze een echt balletje hadden. Door de regen was hun papieren bal vaak in een onbruikbare prop veranderd. Een nieuw